

Sygn. akt III CZP 40/12

UCHWAŁA

Dnia 18 lipca 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jacek Gudowski (przewodniczący)

SSN Dariusz Dończyk

SSN Krzysztof Pietrzykowski (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku Gminy Miasta T.
przy uczestnictwie Fundacji "Odnowa Zabytków "
w T.
o ustanowienie kuratora,
po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym
w dniu 18 lipca 2012 r.,
zagadnienia prawnego przedstawionego
przez Sąd Okręgowy
postanowieniem z dnia 19 marca 2012 r.,

"Czy sytuacja, w której osoba prawna ma tzw. "zarząd kadłubowy" jest objęta hipotezą art. 42 § 1 k.c., a zatem sąd ustanawia dla niej kuratora?"

podjął uchwałę:

Utrata możliwości kierowania przez zarząd kadłubowy działalnością osoby prawnej lub reprezentowania jej na zewnątrz uzasadnia ustanowienie kuratora dla tej osoby (art. 42 § 1 k.c.).

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy postanowieniem z dnia 29 grudnia 2011 r. oddalił wniosek Gminy Miasta T. o ustanowienie na podstawie art. 42 § 1 k.c. kuratora dla Fundacji „Odnowa Zabytków”. Ustalił, że w dniu 13 lutego 1989 r. R. B., J. P. i B. P. ustanowili wspomnianą Fundację, której celem statutowym było gromadzenie środków finansowych i rzeczowych na realizację programu rewaloryzacji zabytków T. określonego przez Obywatelski Komitet Odnowy Zabytków T. i zatwierdzonego przez Radę Narodową Miasta T. Zgodnie ze statutem zatwierdzonym przez Ministra Kultury i Sztuki w porozumieniu z Ministrem Finansów, organami Fundacji są: rada składająca się z 17 członków powoływanych przez Prezydium Obywatelskiego Komitetu Odnowy Zabytków T., w tym przewodniczącego będącego jednocześnie przewodniczącym tego Komitetu, i zarząd liczący co najmniej 4 osoby, w tym prezesa powoływanego i odwoływanego przez radę. Uchwałą Miejskiej Rady Narodowej w T. z dnia 14 grudnia 1989 r. rozwiązano Obywatelski Komitet Odnowy Zabytków T. W Krajowym Rejestrze Sądowym jest ujawniony zarząd składający się z dwóch osób: K. S. i Z. J.

Zdaniem Sądu Rejonowego, ustanowienie kuratora jest bezprzedmiotowe, nie ma już bowiem Obywatelskiego Komitetu Odnowy Zabytków T., który był uprawniony do wyboru rady Fundacji i jej zarządu.

Sąd Okręgowy, przy rozpoznawaniu apelacji wnioskodawcy od postanowienia Sądu Rejonowego, powziął wątpliwość wyrażoną w zagadnieniu prawnym przedstawionym do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 42 § 1 k.c., jeżeli osoba prawna nie może prowadzić swoich spraw z braku powołanych do tego organów, sąd ustanawia dla niej kuratora. Wątpliwość Sądu Okręgowego sprowadza się do tego, czy przepis ten dotyczy tylko takiej sytuacji, gdy osoba prawna w ogóle nie ma zarządu, czy również takiej, gdy ma tzw. zarząd kadłubowy.

Według art. 4 ustawy z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 46, poz. 203 ze zm.; dalej „u.f.”), fundacja działa na podstawie przepisów tej ustawy i statutu. Skład i organizację zarządu, sposób powoływania oraz obowiązki i uprawnienia tego organu i jego członków powinien określać statut

(art. 5 u.f.). Zarząd fundacji kieruje jej działalnością oraz reprezentuje fundację na zewnątrz (art. 10 u.f.). Sąd Najwyższy przyjął w postanowieniu z dnia 8 grudnia 1992 r., I CRN 182/92 (OSNC 1993, nr 7-8, poz. 139), że zarząd fundacji powinien mieć charakter kolegialny. W uchwałach z dnia 1 lutego 2000 r., III CZP 36/99 (OSNC 2000, nr 7-8, poz. 124) i z dnia 18 kwietnia 2000 r., III CZP 9/00 (OSNC 2000, nr 9, poz. 153) Sąd Najwyższy dopuścił możliwość ustanowienia dla fundacji kuratora w trybie art. 42 k.c.

Podobne rozwiązania dotyczące zarządu zawierają przepisy regulujące działalność handlowych spółek kapitałowych i spółdzielni. Ustawa wprowadza w odniesieniu do spółki akcyjnej obowiązek określenia w statucie liczby członków zarządu i rady nadzorczej albo co najmniej minimalnej i maksymalnej liczby członków tych organów (art. 304 § 1 pkt 8 k.s.h.). Zarząd spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i spółki akcyjnej składa się z jednego albo większej liczby członków (art. 201 § 2 i art. 368 § 2 k.s.h.). Zarząd prowadzi sprawy spółki i reprezentuje spółkę (art. 201 § 1 i art. 368 § 1 k.s.h.). Statut spółdzielni określa skład i liczbę członków zarządu, może też przewidywać zarząd jednoosobowy, którym jest prezes (art. 49 § 1 pr. spółdz.). Zarząd kieruje działalnością spółdzielni oraz reprezentuje ją na zewnątrz (art. 48 § 1 pr. spółdz.).

Cechą wspólną ustawy o fundacjach, kodeksu spółek handlowych i prawa spółdzielczego jest to, że żadna z tych ustaw nie określa minimalnej ani sztywnej liczby członków zarządu, odsyłając w tym zakresie do statutu (kodeks spółek handlowych nie zawiera tu wyraźnej regulacji w odniesieniu do spółki z ograniczoną odpowiedzialnością). Należy zatem przyjąć, że zarządem kadłubowym jest zarząd składający się z mniejszej liczby członków niż określona w statucie liczba minimalna albo sztywna.

Odmienne regulacje prawne przyjęto w odniesieniu do rady nadzorczej (komisji rewizyjnej) spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, spółki akcyjnej oraz spółdzielni. Po pierwsze, ten organ musi mieć charakter kolegialny. Po drugie, w ustawie określono minimalną liczbę jego członków. Rada nadzorcza (komisja rewizyjna) musi mianowicie składać się co najmniej z trzech członków, a w spółce publicznej – co najmniej z pięciu członków (art. 215 § 1, art. 217 i art. 385 § 1 k.s.h.,

art. 45 § 1 pr. spółdz.). W uchwale z dnia 17 listopada 1987 r., III PZP 30/87 (OSNCP 1988, nr 5, poz. 57) Sąd Najwyższy przyjął, że rada nadzorcza spółdzielni pracy w składzie mniejszym od przewidzianego w statucie jest uprawniona do wykluczenia członka ze spółdzielni, przy zachowaniu wymaganego *quorum* do podjęcia uchwały, obliczonego od faktycznie wybranej liczby członków rady zgodnie ze statutem, chyba że jej skład uległ zmniejszeniu poniżej trzech członków. W uzasadnieniu podkreślił, że rada licząca mniej niż trzech członków nie może w ogóle skutecznie działać i podejmować uchwał. Przepis art. 45 § 1 pr. spółdz. ustanawiający minimalną liczbę członków rady spółdzielni zawiera *implicite* upoważnienie dla spółdzielni do określenia większej liczby członków rady. Oznacza to przede wszystkim, że liczba członków rady powinna być zgodna ze statutem. W takiej sytuacji statut, a nie ustawa określa liczbę członków rady w spółdzielni. Nie wynika jednak z tego, że rada nadzorcza, licząca mniej członków niż przewiduje statut, traci przymioty organu spółdzielni i może być potraktowana za organ nieistniejący. Rada nadzorcza - jeżeli liczy co najmniej trzech członków - nadal istnieje, natomiast skuteczność jej działania może być ograniczona ze względu na postanowienia statutu określające warunki i sposób podejmowania uchwał przez ten organ, w tym zwłaszcza dotyczące *quorum*. Podobny pogląd Sąd Najwyższy wypowiedział we wcześniejszym wyroku z dnia 20 lutego 1987 r., I PR 1/87 (OSNCP 1988, nr 6, poz. 84). Sąd Najwyższy w niniejszym składzie, dzieląc ten pogląd, odnosi go również do zarządu spółdzielni, a także do zarządów innych osób prawnych, w szczególności fundacji, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i spółki akcyjnej. Znajduje on podstawę normatywną w szczególności w art. 56 § 1 zdanie trzecie pr. spółdz., zgodnie z którym w razie konieczności rada może wyznaczyć jednego lub kilku ze swoich członków do czasowego pełnienia funkcji członka (członków) zarządu. Przepis ten znajduje zastosowanie m.in. w odniesieniu do zarządu kadłubowego.

Zarząd kadłubowy osoby prawnej jest zatem jej organem istniejącym. Z punktu widzenia art. 42 § 1 k.c. istotne jest jednak nie tyle nieistnienie organu, ile niemożność prowadzenia przez osobę prawną swoich spraw „z braku powołanych do tego organów”. W tym przepisie brak organu powołanego do prowadzenia spraw osoby prawnej oznacza zatem nie tylko nieistnienie organu, ale

również sytuację, gdy organ wprowadzie formalnie istnieje, ale nie może kierować działalnością osoby prawnej lub reprezentować jej na zewnątrz (w wypadku fundacji i spółdzielni) albo prowadzić spraw osoby prawnej lub jej reprezentować (w wypadku spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i spółki akcyjnej).

Kierowanie działalnością fundacji albo spółdzielni (prowadzenie spraw spółki z ograniczoną odpowiedzialnością albo spółki akcyjnej) wiąże się m.in. z podejmowaniem uchwał przez zarząd. Niemożność ich podejmowania może zatem uzasadniać ustanowienie kuratora dla osoby prawnej także wtedy, gdy osoba ta zachowała możliwość jej reprezentowania przez zarząd.

Reprezentowanie osoby prawnej przez zarząd wiąże się przede wszystkim ze składaniem oświadczeń woli. Sąd Najwyższy stwierdził w wyroku z dnia 5 listopada 2010 r., I CSK 63/10 („Monitor Spółdzielczy” 2010, nr 6, s. 20), że członkowie nienależycie obsadzonego, w stosunku do wymagań statutu, organu osoby prawnej, określanego mianem „kadłubowego”, powołanego do jej reprezentacji, mogą reprezentować tę osobę, jeżeli jest możliwe spełnienie obowiązujących w tej osobie reguł jej reprezentacji. Podobnie w wyroku z dnia 21 stycznia 2005 r., I CK 528/04 (OSNC 2006, nr 1, poz. 11) Sąd Najwyższy podkreślił, że jeżeli zarząd spółki jest trzyosobowy, a reprezentować spółkę mogą tylko dwaj członkowie zarządu, to brak trzeciego członka zarządu nie ma decydującego znaczenia dla możliwości skutecznego jej reprezentowania przez pozostałych członków zarządu. Taki zarząd nie może natomiast skutecznie podejmować uchwał, gdyż wbrew art. 208 § 5 k.s.h. niewykonalne jest zawiadomienie wszystkich członków zarządu o jego posiedzeniu. W interesie spółki jest więc – zdaniem Sądu Najwyższego – jak najszybsze uzupełnienie składu zarządu, tak aby był on zgodny z wymaganiami przewidzianymi w umowie spółki. Podzielając ten pogląd, należy dodać, że jeżeli nie nastąpi szybkie uzupełnienie składu zarządu kadłubowego, wskutek czego nie będzie on mógł podejmować uchwał, nawet przy zachowaniu możliwości reprezentowania osoby prawnej może być uzasadnione ustanowienie dla niej kuratora na podstawie art. 42 k.c.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy rozstrzygnął zagadnienie prawne, jak w uchwale.

